

Історія Ніжинської гімназії № 3

Погляд учительки історії
та основ правознавства
МАЗУН Наталії Андріївни

ВСТУП

Ніжинська гімназія № 3 Чернігівської області входить у п'ятірку найбільших шкіл міста Ніжина. Це передовий навчальний заклад, розташований в центрі міста на березі старовинної річки Остер. Тут працюють 59 педагогів, які передають свої знання, досвід, компетенції допитливим, розумним вихованцям. На 1 січня 2024 року в гімназії налічується 804 здобувачів освіти. Гімназисти отримують знання в чудових просторах приміщеннях, сучасні комп'ютерні класи дають змогу не тільки мати гарні умови для навчання, а й бути на зв'язку з усім світом. Школу славлять її учні. Наші гімназисти мають активну життєву позицію, ведуть благодійну роботу, займаються волонтерством, допомагали воїнам АТО, а зараз воїнам ЗСУ. Відомі всій Україні наші дівчата ПОДГОРСЬКА Катерина та НАСІБОВА Діана, які третій рік співпрацюють з Покровською та Всіхсв'ятською церквами, забезпечуючи наших захисників тепловізорами, автомобілями, продуктами.

Вражають наші здобувачі освіти своїми досягненнями за результатами ЗНО, адже 9 наших випускників його здали на 200 балів. Серед них і ГЛАДКА Валерія, яка отримала 200 балів з трьох предметів, і БОРОВИК Сергій, який отримав 200 балів з історії України, не зробивши жодної помилки. До нього в Україні не було учня який би дав правильні відповіді на всі питання з історії України. Вадим МАРТИНЕНКО отримав 200 балів з хімії, що дало йому з легкістю вступити в один з найпрестижніших ВНЗ України у Вінниці. Із року в рік наші вихованці та учителі є призерами та переможцями міських, обласних, Всеукраїнських та Міжнародних олімпіад й конкурсів.

Історія рідної гімназії - частина історії нашого древнього міста Ніжина. Творили її наші предки від засновників до сьогодення: це історія становлення, розвитку, мужності та витримки, вчителів, випускників та громадян нашого міста. За останні десятиліття вирости нові покоління борців за нашу державу, які й сьогодні продовжують боронити кордони України.

АННА ФЕДОРІВНА КРЕСТИНСЬКА – ПЕДАГОГ, НАСТАВНИЦЯ, ЗАСНОВНИЦЯ НІЖИНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 3

Наша держава має непросту історію. Кожний громадянин держави -особистість, на свідомість якої впливають соціальні, моральні, побутові обставини. Кожна людська доля – відбита в душі громадянина історія цілої держави. Революції і війни, побудови й перебудови, досягнення і звершення – це все проходить через життя кожної людини, нехтуючи мріями, бажаннями, сподіваннями, а іноді – ламаючи людські долі і знищуючи все. Проте, є багато українців, життя яких вплинуло на долю цілих поколінь.

Ніжинська гімназія № 3 завдячує своїм виникненням Анні Федорівні КРЕСТИНСЬКІЙ.

Народилася А. Ф. КРЕСТИНСЬКА 19 серпня 1856 року в родині священика. Отримала домашнє виховання і освіту, в 1879 році удостоєна звання домашньої вчительки з арифметики. З 1879 року обіймала посаду наглядачки, а потім викладачки арифметики в Ніжинській жіночій гімназії П. І. КУШАКЕВИЧА.

Хвилі революційного піднесення 1905 року докотилися до міста Ніжина, пробудивши в серцях надію й віру у світле майбутнє.

Населення Ніжина почало віддавати своїх дітей до шкіл. Але їх катастрофічно не вистачало. Так, в 1897 році неграмотними серед чоловіків були 71,6%, а серед жінок 83,4% [3].

В 1905 році Ніжинська гімназія П. І. КУШАКЕВИЧА, що розміщувалася в будівлі нинішньої середньої школи № 7 по вул. Гоголя, була вимушена відмовити в

прийомі 62 ученицям за браком місць. Цей факт вразив учительку гімназії, Анну Федорівна КРЕСТИНСЬКУ. Вона звертається до піклувальника Київського навчального округу про відкриття другої жіночої гімназії в м. Ніжині. Педагогічна рада гімназії П. І. КУШАКЕВИЧА надсилає в навчальний округ постанову, у якій пише, що «тільки КРЕСТИНСЬКА А. Ф. може відкрити гімназію, так як учителька КРЕСТИНСЬКА, прослуживши в Ніжинській гімназії 26 років спочатку на посаді наглядачки, а потім учительки, зберігши сили для продовження педагогічної діяльності, має великий досвід в навчально-виховній діяльності [4]».

У наказі від 12 грудня 1905 року за № 26944 піклувальник Київського навчального округу дозволяє КРЕСТИНСЬКІЙ А. Ф. відкрити гімназію на свої кошти. Зобов'язує її створити піклувальну раду, якій вона має підкорятися, від якої буде отримувати й платню. 25 січня 1906 року Анна Федорівна повідомляє в навчальний округ про свою згоду. Три рази збираються батьківські збори. 13 червня 1907 року було створено піклувальну раду, куди ввійшли Василь Нікитич БОЛОТНИКОВ, Осип Мойсейович ЛОНДОН, Йосиф Олексійович ЗАЙЦЕВ. Тоді ж піклувальна рада почала збирати гроші із заможного населення на відкриття гімназії. За період з 13 червня до 1 серпня 1907 року було зібрано 2800 рублів. Ці гроші витратили для наймання приміщення й придбання обладнання. Витрати проводилися через Ніжинський міський громадянський банк. 17 вересня 1907 року у двоповерховому будинку купчихи САМОХІНОЇ (тепер це приватне житлове приміщення у дворі по вул. Гоголя, 7) відкрилася Ніжинська приватна прогімназія, яку очолила А. Ф. КРЕСТИНСЬКА. Учениць було всього 12 [7]. Але вже в 1908 році в прогімназії навчалося 89 учнів: у молодшому підготовчому, старшому підготовчому, 1 і 2 класах. Підготовчі класи готували учениць для перевodu в 1 клас. Першими вчителями були ВАСИЛЬЄВ, МАНРОС-БЄЛАЯ, АДАСОВСЬКА, БРЕУС, ОСТРОВСЬКА, КРАХОТІНА. В підготовчому класі - чотири уроки: закон Божий, російська мова, арифметика були кожний день, а четвертий урок чергувався: чистописання, малювання або рукоділля [1]. Також учениці робили виставки своїх малюнків. Випускниця гімназії БОРИСОВА Лідія Петрівна (м. Кисловодськ) зберегла малюнки із рукописного журналу гімназії КРЕСТИНСЬКОЇ

та передала їх своїй племінниці Жанні БОРИСОВІЙ, теж випускниці Ніжинської гімназії № 3. Пройшли роки, але малюнки не загубилися. В 2020 році їх переслали з м. Києва вчительці ПІДДУБНІЙ Л.Г., яка передала їх до музею гімназії (див. Додаток А – Б – В).

У кожному класі з першого по сьомий, крім учителів, були класні дами (наглядачки), які головним чином сліdkували за поведінкою учнів у гімназії й поза нею. Збільшення учениць у гімназії можна прослідкувати за таблицею

Таблиця 1.1

Кількість учениць за роками:

Рік	Кількість учнів	Показники успішності
1907 р.	12 уч.	-
1908 р.	89 уч.	-
1909 р.	157 уч.	94,1%
1910 р.	174 уч.	-
1911 р.	215 уч.	89,76%
1912 р.	268 уч.	88,48%
1913 р.	316 уч.	-

Оплата за навчання на той час була дуже висока, а саме: в 1-2 початкових класах – 40 руб., 1-4 класах – 60 руб., 5-7 класах – 75 руб., 8 класах – 100 руб. за рік, тому контингент учнів складався з дітей заможних батьків: дворян, поміщиків і місцевої буржуазії. У 1908 році було знято приміщення Демидівської по вул. Ліцейській, куплено будинок на знесення й закладено фундамент нової будівлі гімназії. З року в рік кількість учениць збільшувалася. У 1909 р. у гімназії навчалось 154 учениці. Різноманітний був їх соціальний стан та релігійні погляди. Використовуючи архівні матеріали, можна прослідкувати успішність учениць за певні роки та відмітити, як зростає в гімназії кількість дітей середнього.

14 червня 1910 року прогімназія була перейменована в гімназію. Відзначилася ця подія відкриттям 5 класу. Разом з цим піклувальна рада (голова ради АБРАМОВ, керівниця гімназії КРЕСТИНСЬКА) продовжував збір грошей на спорудження нової будівлі.

Нове приміщення гімназії, внутрішній дворик

У 1911 році був відкритий 6 клас. Відомостей про те, коли гімназія переїхала в нову будівлю, не збереглося. Залишилася тільки розписка священника про те, що він отримав платню за освячення двох будівель гімназії по вул.

Ліцейській 12 травня 1912 року. За 10 вересня 1912 року в архіві є акт медико-санітарної служби про стан будівлі, що складалася з 10 класних кімнат, квартири керівниці, молебної, музикальної. Будівля за цим актом цегляна, у гарному стані.

В архіві збереглися правила для учениць гімназії.

1. Учениці повинні вести себе виховано, гарно вчитися, відзначати всі релігійні свята, у ці дні вони були повинні приходити вранці на церковне служіння.
2. Ті, що не з'являлися на святкове служіння, виключалися з гімназії й приймалися знову тільки після проведення вступних іспитів.
3. Учениці не могли брати участь у будь-яких гуртках.
4. Не дозволялося відвідування театрів під час навчального року без дозволу керівниці.
5. Учениці не повинні були відвідувати маскаради, клуби.
6. Дозволялося бути надворі без батьків не пізніше 9 години вечора влітку, і 7 годин – узимку.
7. Поза будинком учениці повинні ходити в шкільному вбранні й шляпці з гербом.
8. Не дозволялося носити прикраси, високі зачіски й взуття на високих підборах.

10 вересня 1912 року педагогічною радою прийнято рішення про введення учнівської форми коричневого кольору для учениць. Запроваджувалися сірі й темно-сині костюми й сукні для педагогів. Були затверджені списки учнів і їх розміщення по класах.

Система навчання була урочна. **Урок тривав 50 хвилин.** Ставлення вчителів до учнів у гімназії було надзвичайно вимогливим, але толерантним, це виховувало культуру поведінки учнів. У гімназії був великий хор, танцювальні, драматичні гуртки, здійснювалися екскурсії[4].

Склад учнів за станами на 1909 рік

<i>Стани</i>	<i>Кількість учнів</i>	<i>У відсотках</i>
<i>дітей спадкових дворян</i>	<i>2</i>	<i>1,29%</i>
<i>особистих дворян й чиновників</i>	<i>17</i>	<i>11,04%</i>

<i>духовенства</i>	<i>5</i>	<i>3,25%</i>
<i>почесних громадян і купців</i>	<i>21</i>	<i>13,64%</i>
<i>міщан і цеховиків</i>	<i>99</i>	<i>62,33%</i>
<i>козаків</i>	<i>7</i>	<i>4,55%</i>
<i>селян</i>	<i>6</i>	<i>3,9%</i>

Склад учнів за станами на 1913рік

<i>Стани</i>	<i>Кількість учнів</i>	<i>У відсотках</i>
<i>дітей спадкових дворян</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>особистих дворян й чиновників</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>духовенства</i>	<i>4</i>	<i>1,28</i>
<i>почесних громадян і купців</i>	<i>9</i>	<i>2,88</i>
<i>міщан і цеховиків</i>	<i>264</i>	<i>83,36</i>
<i>козаків</i>	<i>6</i>	<i>1,92</i>
<i>селян</i>	<i>10</i>	<i>3,2</i>
<i>інших</i>	<i>23</i>	<i>7,36</i>

Успішність за предметами в 1912 році, 2-ге півріччя

<i>Предмет</i>	<i>Атестовано</i>	<i>Успішність</i>	<i>% успішності</i>
<i>Закон Божий</i>	<i>170 уч.</i>	<i>170</i>	<i>100 %</i>
<i>російська мова</i>	<i>316</i>	<i>271</i>	<i>85,7%</i>
<i>математика</i>	<i>421</i>	<i>380</i>	<i>90,3%</i>
<i>історія</i>	<i>188</i>	<i>177</i>	<i>94,15%</i>
<i>географія</i>	<i>188</i>	<i>177</i>	<i>94,15%</i>
<i>природнича історія</i>	<i>82</i>	<i>80</i>	<i>97,56%</i>

<i>чистотисання</i>	<i>211</i>	<i>191</i>	<i>90,5%</i>
<i>рукоділья</i>	<i>272</i>	<i>272</i>	<i>100%</i>
<i>французька мова</i>	<i>134</i>	<i>110</i>	<i>82,15%</i>
<i>німецька мова</i>	<i>204</i>	<i>186</i>	<i>92,15%</i>
<i>фізика</i>	<i>63</i>	<i>55</i>	<i>87,3%</i>
<i>гігієна</i>	<i>24</i>	<i>24</i>	<i>100 %</i>
<i>педагогіка</i>	<i>24</i>	<i>24</i>	<i>100 %</i>

В 1913 році значно збільшився набір школярів у гімназію та змінився склад гімназисток за станом. Усього на 1 січня 1913 року було 316 учнів. Розподіл за класами: підготовчий клас молодшого відділення нараховував 20, старший – 28 учениць, 1 клас – 40, 2 клас – 40, 3 клас – 43, 4 клас – 40, 5 клас – 42, 6 клас – 39, 7 клас – 24 учениці. За віросповіданням: православних гімназисток було 169, що становило 53,48%; дітей євреїв 144 – 45,53%; дітей католиків 3 – 0,34%[8].

У роки першої світової війни в гімназії проводилися заняття, хоча й були зриви. Кілька разів будівлю гімназії частково використовували під військовий госпіталь. Випускниці гімназії КРЕСТИНСЬКОЇ: Олена Олександрівна ЛЕВКОВЦЕВА (вул. Богдана ХМЕЛЬНИЦЬКОГО), Поліна Пилипівна ЗОЛотова (Піонерська, 18), Марія Федорівна МОРГУНОВА (Орджонікідзе, 54) – продовжували справу своєї наставниці. У спогадах вони відзначили, що викладачами гімназії були викладачі інституту чоловічої класичної гімназії (була при інституті) і технічного училища (містилося в будівлі технікуму механізації сільського господарства)[1]. У 1914 році були створені фізична лабораторія, кабінет для приладів, гімнастичний зал, кімната для гарячих сніданків. Учениці, які закінчили 8 класів, мали право бути вчительками в 1-4 класах гімназії або працювати педагогами сільських шкіл. Не всі учениці, які закінчили 7 класів, навчалися у 8-му класі. У 1916 році у 8 класі було 16 учениць. Після закінчення майже всі пішли працювати в сільські школи.

А.Ф. КРЕСТИНСЬКА була дуже принципова та вимоглива. Вона писала в навчальний округ про свою незгоду готувати вчителів за такими поганими

програмами, разом з учителями розробила нові програми й вислала їх до навчального округу. Але, незважаючи на її наполегливі вимоги повернути ці програми та дозволити їх використання, відповідь урядовців була негативною.

КРЕСТИНСЬКА А.Ф. була однією з передових начальниць гімназій того часу, вимоглива до себе, до колективу викладачів і учнів. Власної сім'ї вона не мала. Жила своєю працею. Наставниця протягом всієї своєї педагогічної діяльності прагнула нести освіту в народ. Кількість учениць з року в рік у гімназії збільшувалася. Вся дореволюційна історія Ніжинської гімназії №3 пов'язана з ім'ям Анни Федорівни КРЕСТИНСЬКОЇ. Вона була вдумливим і досвідченим педагогом, віддала цій благородній праці понад 40 років свого життя.

Нагороджена золотою і срібною медалями з написом «За старанність», але коли в гімназії стали звучати крамольні слова, що засуджували політику царського уряду, начальниця була покарана: їй було винесено догану. Після більшовицької революції, коли церква була відокремлена від держави, а школа від церкви, А.Ф. КРЕСТИНСЬКА з властивою їй енергією взялася за перебудову навчально-виховної роботи. Та роки брали своє. 1919 р., коли їй було 63 роки, Ганна Федорівна залишила керівництво трудової школи, у яку була перетворена заснована нею гімназія [8].

Померла Ганна Федорівна КРЕСТИНСЬКА 27 січня 1923 на 67 році життя, похована на цвинтарі Хрестовоздвиженської церкви, про що свідчить запис у Ніжинському РАЦСі, в книзі за 1923 рік. Її образ повертається в гімназію, втілюючись в акторів-учнів, у дні відзначення річниць заснування гімназії, а портрет споглядає за школярами в музеї історії навчального закладу. Вона є прикладом наполегливості, рішучості, мужності для наших гімназистів. Ніяка влада не змогла стати на заваді реалізації її мрії – надавати якісну, класичну, освіту, поширювати знання серед жінок міста Ніжина, відстоювати власні погляди та ідеї. Її ідеали продовжують нести своїм вихованцям класні дами, сучасні педагоги Ніжинської гімназії № 3. Вони вчать гімназистів патріотизму, любові до рідного краю, міста, гімназії.

